

L'EDUCACIÓ EN VALORS

 OBJECTIUS
DE DESENVOLUPAMENT
SOSTENIBLE

LA FUNDACIÓ UNIE VIC REFERENT DE L'EDUCACIÓ EN VALORS

La pràctica esportiva, més enllà de millorar la condició física i facilitar l'aprenentatge de destreses tècniques i tàctiques, és un instrument per al desenvolupament físic, psíquic i social d'infants i joves. Per això és tan important que els agents socialitzadors, famílies, entrenadors, àrbitres, directius, etc., els orientin adequadament des del concepte del joc net. L'esport, doncs, és una oportunitat per educar en valors.

FORMAR CIUTADANS I CIUTADANES, UNA RESPONSABILITAT COMPARTIDA

La condició de ciutadania assenyalada la vinculació dels individus que formen part d'una comunitat erigida en estat, i que es concreta amb uns determinats drets i deures, recollits i estipulats a partir de la legalitat.

Hi ha tota una sèrie de valors i competències personals que s'identifiquen amb un correcte desenvolupament individual de la condició de ciutadà o ciutadana i un exercici crític, compromès i solidari d'aquesta condició. El coneixement i compliment dels deures que es deriven de la condició de ciutadà o ciutadana, les actituds bàsiques per a la convivència, la comprensió i capacitat d'exigència dels seus drets, la capacitat i disposició per a cooperar amb altres ciutadans i ciutadanes a favor del bé comú, la participació en els àmbits socials i polítics, són alguns dels aspectes que faciliten una participació òptima en una societat democràtica.

En el context d'un estat de dret, doncs, s'identifica la necessitat social d'una educació orientada a l'exercici de la ciutadania, d'una atenció explícita en la formació dels ciutadans i les ciutadanes del futur.

És evident que la nostra societat, democràtica i cada vegada més complexa, requereix uns nivells de formació ciutadana creixents per a garantir la qualitat democràtica i facilitar la capacitat d'adaptació de les persones a un entorn canviant. La formació en valors, el foment de les competències personals que afavoreixen l'exercici òptim de la condició de ciutadà o ciutadana va prenent un protagonisme i una visualització cada vegada més explícits. La formació dels ciutadans i les ciutadanes del futur supera l'àmbit familiar, guanya presència l'escola en relació a la simple instrucció i s'estén a tota la societat.

EDUCACIÓ EN EL LLEURE

En les societats amb economies més desenvolupades apareix un ampli ventall d'opcions de lleure per a tots els segments socials, edats, gènere, nivell socioeconòmic o cultural. I també per a infants i joves.

L'àmbit familiar o les activitats espontànies al carrer o el barri cedeixen prota-

gonisme en el temps lliure a ofertes formalitzades i organitzades, moltes de les quals participen d'aquesta vocació educativa.

Així, trobem internacionalment multiplicitats d'iniciatives expressament orientades a complementar l'educació reglada i l'acció familiar amb ofertes formals explícitament orientades a contribuir a la formació integral dels infants. Milers de persones a tot el món actuen sobre infants i joves, generen i intercanvien coneixement i comparteixen experiències, atenen les més diverses necessitats socioeducatives, més o menys específiques, en definitiva, treballen en l'educació en el lleure als nivells local o de barri, nacional o internacional en petites entitats o iniciatives aïllades, projectes de caràcter públic o privat, grans fundacions o federacions, organitzacions i moviments internacionals, xarxes de col·laboració més o menys formals i més o menys extenses.

Però segons la filosofia transversal i global de la responsabilitat en l'educació dels ciutadans i les ciutadanes del demà va més enllà de les iniciatives que neixen i es mantenen amb un objectiu explícit educatiu i una operativa totalment orientada a aquesta finalitat. Qualsevol oferta de lleure que s'adreci, de manera exclusiva o parcial, a infants i joves hauria d'estar implicada en aquesta funció formativa, en la resolució d'aquesta necessitat de les societats democràtiques. Així, al marge de l'activitat concreta que s'ofereixi a infants i joves, cal tenir consciència de la necessitat de fomentar valors, actituds i competències relacionades amb el desenvolupament personal i social i per extensió per al desenvolupament de la condició de ciutadà o ciutadana en tots els seus extrems.

L'orientació educativa en el lleure, com passa també en l'educació reglada, no sempre es regeix pels mateixos valors, sinó que estan influïdes per les ideologies i hàbits socials predominants o hegemònics en cada moment i espai.

La intencionalitat educativa, la claredat dels valors en què es fonamenta i de la manera com es traslladen al que es fa en el lleure és tant o més important que el tipus d'oferta d'activitats concreta. Per això, la precisió dels valors que regeixen la funció educativa és un fet fonamental que totes les organitzacions serioses i eficients, independentment de la seva dimensió, malden per a clarificar i concretar, definir-los i comunicar-los adequadament. Hi ha, doncs, un transfons ideològic indefugible en qualsevol activitat humana, però possiblement de manera molt especial en l'acció amb vocació educativa.

També les entitats esportives, al marge de definir la seva vocació educativa, han de saber concretar els objectius i els valors sota els quals portarà a terme, quina visió de la societat i del paper de la ciutadania volen transmetre als nens i les nenes, i quines actituds personals volen fomentar en els esportistes en edat escolar.

L'esport, evidentment, no és una excepció en aquesta funció educativa en el lleure i la implicació social en la formació dels futurs ciutadans i ciutadanes. La pràctica esportiva té una expressió pròpia d'aquests valors personals i de convivència. Quan parlem d'esportivitat o *fair play* en el fons ens estem referint a valors perfectament transferibles a qualsevol altre àmbit de la vida dels infants i dels joves i del seu futur com a adults.

Catalunya va ser en el seu moment pionera de l'esport educatiu cohesionador, amb un moviment potent i notori que s'identificava sota l'expressió "Esport i Ciutadania". Els dos grans impulsors d'aquest corrent foren Josep Sunyol i Pompeu Fabra.

Tots dos defensaven l'extensió de l'esport –inicialment una activitat reservada a les classes acomodades– a totes les capes socials com a instrument col·lectiu de construcció i cohesió social, perquè afavoreix la formació ciutadana de les persones a través dels valors de

l'esportivitat i de la participació en l'associacionisme.

Aquesta formació ciutadana que contemplem com a responsabilitat transversal de tots els agents socials, i concretament les activitats i l'educació en el lleure adreçades a infants i joves, pot orientar-se cap a visions de progrés social, participació, igualtat i qualitat democràtica, però també en sentit invers, és a dir, pot utilitzar-se per a proposar a infants i joves valors completament oposats.

L'esport no és una excepció. La funció educativa d'una entitat esportiva també depèn d'una opció per uns valors, d'una orientació ideològica, al cap i a la fi. La Carta Internacional de l'Educació Física i l'Esport que la UNESCO va adoptar l'any 1978 és una possible guia per definir el paper de l'esport com a activitat de lleure formativa de la ciutadania en una societat democràtica. Podem observar com la UNESCO relaciona l'esport com a element de progrés social, de foment dels drets recollits en la Declaració Universal dels Drets Humans, entre els que s'hi destaca la no discriminació per raó de "raça, color, sexe, idioma, religió, opinió política o de qualsevol altre tipus".

La **Carta Internacional de l'Educació Física i l'Esport** que la UNESCO va adoptar l'any 1978 és una possible guia per entendre el paper de l'esport com a activitat de lleure formativa de la ciutadania en una societat democràtica. En aquesta Carta es relaciona l'esport com a element de progrés social de foment dels drets recollits en la **Declaració Universal dels Drets Humans**, entre els que s'hi destaca la no discriminació per raó de "raça, color, sexe, idioma, religió, opinió política o de qualsevol altre tipus".

ESPORT I SOCIETAT CIVIL

La immensa majoria d'entitats esportives tenen la forma jurídica d'associació, tot i que sovint incorporen a la seva denominació el terme "club". La paraula "club", en origen, s'emprava de manera generalitzada per a designar qualsevol associació de persones amb interessos i ideologies comuns, de manera que es podien trobar clubs artístics, literaris, polítics, científics, és a dir, de les més variades disciplines. Avui, aquesta denominació s'ha restringit pràcticament a les societats orientades a la pràctica esportiva.

Una associació és un col·lectiu de persones que s'organitzen jurídicament per a la realització d'activitats i consecució d'objectius comuns, es regeix per un funcionament democràtic i no té ànim de lucre. Les persones associades tenen drets i deures idèntics derivats de la seva mateixa condició de socis i sòcies, no per paràmetres com, per exemple, el capital aportat, que és el criteri que regeix les empreses mercantils capitalistes.

Les associacions, a més, es poden agrupar en Federacions o Coordinadores, entitats jurídiques molt similars, amb la diferència fonamental que els membres són persones jurídiques –altres associacions i entitats– i no persones físiques.

Justament, en l'àmbit esportiu, les Federacions que agrupen els clubs o associacions segons l'especialitat esportiva tenen una singular potència, notorietat i intensitat operativa si les comparem amb les federacions d'altres camps d'activitat, especialment pel fet que són, entre d'altres funcions, organitzadores de les competicions, amb tot el que això suposa en relació amb l'arbitratge, la disciplina esportiva, i també com a aglutinadores de projectes compartits per tots els seus components.

La **Declaració Universal dels Drets de l'Home** (1948) reconeix el dret d'associació. Però, tot i que avui a molts els pugui semblar estrany, la llibertat d'associació, ara tan àmplia a l'Europa occidental, és una consecució social relativament recent, i en alguns països, tot i que és un dret reconegut, està sotmès a fortes restriccions, especialment en els àmbits

sindical i polític.

La societat civil es defineix a l'Enciclopèdia Catalana com el "conjunt d'associacions, entitats i institucions no polítiques que pretenen desenvolupar una activitat social de caràcter educatiu, cultural, sociopolític, sindical, etc. Formen la societat civil les fundacions, les associacions privades sense ànim de lucre, els clubs, les empreses privades, els col·legis professionals, etc.

Aquest terme, en el seu ús habitual i sense aprofundir en la diversitat de matisos que podem trobar en l'àmbit teòric de la sociologia, sovint l'identifiquem en un context d'apel·lació a la participació dels ciutadans i les ciutadanes en el progrés social, i com a contraposició a l'acció de l'Estat i l'àmbit polític.

Si exclouem les empreses privades, les diferents entitats sense afany de lucre que conformen aquesta societat civil s'autodenominen com a "entitats cíviques". Aquesta expressió és força esclaridora de la voluntat de servei a la societat per part de persones que realitzen una un esforç a partir de les pròpies inquietuds i conviccions, mogudes per criteris de solidaritat o de servei al mateix col·lectiu que les integra i, en general, a la societat.

Parlem, doncs, d'una ciutadania activa, de ciutadans i ciutadanes que prenen un compromís entre ells mateixos i amb la societat, i treballen pel bé comú sense remuneració, sense cap afany de lucre o altres avantatges de caràcter personal excepte, en tot cas, els que es derivin de la pròpia actuació de l'entitat que conformen, als quals tenen accés tots els membres de manera igual i solidària.

Totes aquestes entitats sense afany de lucre i les seves federacions que constitueixen el que denominem societat civil, a més, estableixen entre elles relacions més o menys formalitzades i organitzades i més o menys permanents, que abasten una amplitud variable d'àmbits d'actuació i finalitats socials. D'aquesta manera, poden arribar a multiplicar la seva capacitat de mobilització i d'influència social, amb evidents repercussions sobre els poders i les organitzacions polítiques. Els clubs i entitats esportives són una expressió particular d'un fenomen general i tan important i transcendent com és l'associacionisme, és a dir, de la societat civil. Per tant, pertanyen de ple en els àmbits de la participació ciutadana i les iniciatives cíviques resultants d'un exercici crític i compromès de la ciutadania i de la capacitat de les persones per a cooperar.

ASSOCIACIÓ ESPORTIVA I/O ASSOCIACIÓ EDUCATIVA

La finalitat d'una associació és la causa que mou al col·lectiu d'integrants de l'entitat a agrupar-se i organitzar-se jurídicament. De vegades, la confusió de la finalitat amb l'activitat de les associacions porta a desviacions respecte a l'objecte social i a importants disfuncions en el si de les entitats que pateixen aquests processos.

La coincidència entre l'objecte social o finalitats i les activitats que es porten a terme de vegades és gairebé total. Parlem d'entitats en què poder portar a terme de manera col·lectiva una determinada activitat és, essencialment, també la principal finalitat dels que van constituir en el seu dia i als qui formen part de l'entitat. No sempre, però, és així. En ocasions les finalitats de l'entitat, totes elles o en part, es poden assolir a partir de diverses vies, amb la realització d'activitats de diferent naturalesa. D'aquesta manera, l'activitat central de l'associació té un caràcter instrumental, no final, és una eina i no un objectiu en si mateixa.

Per tant, podem trobar entitats d'activitat visible, aparent, de les quals és molt diferent i, en canvi, persegueixen objectius idèntics. Per exemple, hi ha entitats que intervenen en la socialització de menors en risc d'exclusió social i empenen com a instrument cen-

tral, sense descartar altres eines, l'esport. I, alhora, es pot donar el cas que en mateix entorn social, i també adreçada exactament als mateixos beneficiaris i amb idèntics objectius, operi una altra entitat que basa la seva operativa en les arts plàstiques, la música o la dansa, per posar alguns exemples.

Sigui com sigui, les associacions, les persones que les dirigeixen i, en general, tots els membres, han de tenir ben clara aquesta distinció des del moment mateix de la constitució de cada entitat i durant tota la seva existència. Aquesta consciència clara de la relació entre l'objecte social i les activitats de l'entitat és imprescindible independentment del grau de coincidència o de relació necessària i del grau en què l'activitat té un caràcter final o instrumental. Ha de ser, doncs, una determinació presa amb plena consciència, meditada i reflexionada, clarament explicitada i compartida per tots els membres fundadors i els que posteriorment s'associïn.

Una mala formulació inicial o un oblit inercial i gradual d'aquesta definició poden generar importants disfuncions en la gestió de l'entitat, les relacions entre els seus membres i, en conseqüència, grans dificultats per a l'assoliment dels objectius socials i fins i tot situacions compromeses per la mateixa estabilitat de l'entitat.

Això no exclou que determinades associacions –especialment si tenen una vida molt llarga o bé treballen en àmbits que pateixen canvis accelerats–, evolucionin d'acord amb els canvis socials, condicionades per les variacions en les necessitats col·lectives que atenen i en els mecanismes privats o públics orientats a resoldre-les i, en general, la modificació de la situació social, cultural i econòmica del seu entorn.

Tanmateix, la capacitat d'adaptació de les entitats a aquesta evolució de l'entorn depèn, en gran part, de la claredat i grau de coincidència amb què els seus membres entenen i perceben l'objecte social i la seva vinculació amb l'activitat de l'associació que conformen.

Algunes entitats cauen en l'obsolescència malgrat que els seus objectius siguin plenament vigents i socialment útils només perquè la via, l'eina, l'instrument bàsic que en el seu dia es va adoptar –és a dir, l'activitat–, amb el temps ha deixat de ser viable, necessària o acceptada socialment. Això passa en els casos en què, normalment amb el temps i el creixement de les associacions, es perd la visió clara i compartida entre les persones associades de les finalitats col·lectives, de manera que alguns o fins i tot gran part dels membres de l'entitat hi participen només motivats per l'activitat, amb ple desconeixement i fins i tot desinterès de les veritables finalitats.

Aquesta situació, en la que una gran part de la massa social se sent vinculada a l'entitat pel seus instruments d'actuació i no pels seus objectius finals, impedeix que les associacions estiguin en condicions d'abordar una reflexió col·lectiva, democràtica, organitzada, participativa i explícita per a localitzar noves vies, noves activitats o modificacions sobre les que ja portaven a terme, que igualment siguin útils per a uns objectius comuns clars i compartits. La causa és que ja no hi ha objectius clars i compartits. Quan tot això es dona, si l'activitat realment ha esdevingut anacrònica, innecessària, inadequada al temps i l'entorn, les entitats acaben minimitzades fins a la residualitat o bé inoperants o dissoltes, tot i que, en contrast, els seus objectius inicials continuen essent plenament vigents i socialment útils.

Aquestes inèrcies col·lectives –que poden partir d'una deficient explicitació de l'objecte social i l'activitat i consisteixen en una gradual perversió de les finalitats en favor de l'activitat–, també poden provocar que les associacions, tot i que aparentment continuen amb la seva operativa intacta, vives i portant a terme les seves activitats habituals, deixin de servir als objectius que s'havien proposat.

En el cas de l'esport, fins i tot en els casos que es té clara la funció educativa pa-

ral·lala a l'esportiva, sovint es fa difícil que tota l'operativa de l'entitat—entrenaments, competició, normativa interna, règim disciplinari, selecció i formació del cos tècnic, actituds i comportaments de les famílies— garanteixin un marc de socialització idoni per a la transmissió dels valors i les competències que a través de l'esportivitat es poden fomentar entre els nens i les nenes i procurar la seva transposició als altres ordres de les seves vides.

No tothom comparteix la visió educativa de l'esport o té prou clar com concretar-la en la gestió—des de l'entitat esportiva o en la família— de l'activitat esportiva dels nens i les nenes.

Les visions de l'esport són múltiples i variades. Les influències de l'esport d'elit, de l'espectacle esportiu i dels determinats valors socials, amplificats per mecanismes mediàtics als que l'esport mateix no és aliè, per força afecten els integrants de l'entitat esportiva. El repte és, doncs, veure com poden afectar a una associació esportiva la coexistència de diverses maneres de veure l'esport i totes aquestes influències externes, i també com es poden contrarestar per a garantir una activitat esportiva realment educativa.

En aquest sentit, segur que resulta familiar el concepte del triangle esportiu, les relacions que s'estableixen entre els nens i les nenes, les seves famílies i els entrenadors i entrenadores. És evident que tant el cos tècnic com els familiars que formen part de l'associació i confien els seus nens i nenes a l'entitat han de compartir i saber concretar la vocació educativa com a prioritat i gestionar la pràctica esportiva de manera adequada per a l'assoliment d'aquests objectius.

És molt possible que en qualsevol entitat esportiva hi hagi famílies que només pretenguin ocupar unes hores dels seus fills i filles. Altres que valorin bàsicament els efectes beneficiosos sobre la salut i la forma física, sense contemplar gaires més efectes positius. Altres tindran i transmetran als infants una visió estrictament competitiva de l'esport, en què importa molt guanyar o pujar de categoria, s'exigeix aquest triomf als infants i que en el cas dels esports d'equip cal que juguin els partits només els millors.

Pel que fa al cos tècnic, molt fàcilment ens podem trobar que als seus membres o a alguns d'ells ni tan sols ningú els ha dit mai que són educadors i que la seva actitud afecta el desenvolupament dels nens i les nenes en aspectes que van molt més enllà de la forma física o el domini tècnic i tàctic de la disciplina esportiva. I si alguns d'ells sí que tenen algun concepte de vivència de l'esportivitat com a experiència educativa, molt possiblement no se'ls hagi orientat de com es tradueix aquesta intencionalitat en les seves pràctiques i estils d'entrenament.

En aquestes condicions és molt difícil que el desenvolupament de les diferents funcions en el club i la gestió familiar de l'activitat esportiva dels nens i les nenes, tant en la competició i els entrenaments com a la mateixa llar, siguin adequades per assegurar la qualitat educativa de la vivència esportiva dels nens i les nenes.

La nostra entitat esportiva falla per la base. Tot i que formen part de la mateixa associació, els diferents membres del club no comparteixen allò essencial en qualsevol organització: l'objectiu comú. Això fa que participin de l'entitat amb unes perspectives i objectius diferents que dependran, justament, de la percepció que tinguin de l'esport.

Aquestes situacions es donen quan l'entitat no fa una tasca explícita, sistemàtica i coherent des de la formulació inicial i durant tota la vida de l'associació, que defineixi ben clarament els objectius i d'aquí se'n desprengui una gestió que en tots els seus aspectes s'orienti a assolir-los. Si és així, el nostre propi cos tècnic i molt especialment les famílies dels nens i les nenes seran un reflex de les diverses maneres de percebre i viure l'activitat esportiva. I, possiblement, l'absoluta prioritat dels aspectes formatius per sobre dels competitius o d'altres motivacions serà una posició minoritària i, a més, no estarà explícitament associada a cap estil d'actuació

definida que la concreti en el comportament dels membres de l'entitat, cadascú en el seu paper.

Entitats sense afany de lucre, empreses, organismes públics, és a dir, tota organització humana orientada a la consecució d'uns objectius ha de tenir, per tant, una cultura definida, clara i explícita, i compartida per tots els seus integrants. A partir d'aquesta definició de les finalitats, se n'ha de desprendre una operativa eficient i ajustada a la seva consecució que impliqui de manera coordinada tots els membres de l'organització. Fins i tot, cal assegurar-se que l'entorn natural de relacions, els denominats grups d'interès que es poden identificar en les relacions que estableix l'ens, coneixen perfectament aquesta filosofia i s'impliquen en allò que els pertoca.

Aquesta no és una tasca puntual, sinó un element completament transversal i permanent que ha d'amarar en tot moment totes les pràctiques del col·lectiu de persones organitzades.

DE QUÈ PARLEM QUAN DIEM "VALORS"

L'esport és un àmbit en què nens i nenes despleguen unes relacions que s'han d'articular per mitjà d'unes actituds i normes que regulen la pràctica esportiva, però que, al mateix temps, són valors aplicables a la societat on viuen. Per tant, l'esport no deixa de ser un escenari on es poden representar situacions socials que es donen també en altres àmbits de la vida.

La intenció de l'educació en valors a través de l'esport és ensenyar als nois i noies unes actituds i habilitats que els permetin percebre qualsevol situació quotidiana d'una manera mesurada en funció de les normes socials del seu entorn i que els ajudin a ser reconeguts els altres com a bones persones.

Aquest procés educatiu no és ràpid, i per aconseguir inculcar els valors en els més petits cal tenir en compte molts factors. Així doncs s'ha de tenir present l'edat dels nois, les seves

experiències prèvies en l'entorn esportiu, la influència del seu entorn més proper (família, escola, altres activitats, etc.) i els trets de la seva personalitat, tant com els estats emocionals que l'acompanyen durant tota la temporada. Tot plegat fa que la tasca educativa sigui considerada un procés llarg, que adoptarà diferents estratègies durant tota la vida esportiva dels més petits. Si es fa un repàs de les diferents publicacions que parlen del món dels valors aplicats al món de l'esport, observem que hi apareixen molts corrents i maneres d'emmarcar aquest concepte. Definir un valor, per tant, pot resultar extremament complex, però es podria sintetitzar utilitzant una definició tan simple com aquesta:

Un valor és tot allò que t'han ensenyat, o has après, i et fa ser millor persona.

El primer que farem és distingir els valors en diferents entorns:

- Valors socioculturals
- Valors esportius
- Valors personals

És necessari fer aquesta classificació perquè entenem que la pràctica esportiva de base està emmarcada en una societat que té la seva idiosincràsia i, per tant, els seus propis valors, que condicionen la visió que es té de l'esport i de les diferents situacions que s'hi viuen. D'altra banda, l'esport en si mateix també és un univers amb uns valors particulars que en molts casos compartiran criteris amb la societat en què es practica. Possiblement hi ha diferències entre les disciplines esportives ja que es poden entendre lleugerament diferents i manifestar-se d'una manera particular, depenent de l'esport que es practica i, fins i tot, en funció del club on es duu a terme. Finalment, creiem oportú considerar que els nens i les nenes, i en definitiva tots els agents que actuen en l'esport de base, parteixen d'uns valors personals i unes motivacions particulars que s'han de fer coincidir amb les pròpies de l'esport i de la societat o comunitat en la qual es troben.

TIPUS DE VALORS

1. VALORS SOCIOCULTURALS

Adoptarem la definició que fa Schwartz de valors dient que "són fites transsituacionals desitjables, variables en importància, que serveixen com a principis guia a la vida d'una persona o entitat social". D'aquesta definició es poden despendre diverses conclusions que ajudaran a justificar la funció o la utilitat d'un valor:

- Poden estar al servei dels interessos d'una persona o equip
- Motiven les accions i proporcionen direcció i intensitat
- Permeten tenir un patró per avaluar la conducta
- Són apresos a través dels valors dominants en el grup a què es pertany i també mitjançant les experiències individuals

Així doncs, s'entén que la societat està dividida en comunitats que generen els seus propis valors, els quals acaben definint què és correcte i què no ho és, i, per tant, també aporten la possibilitat de jutjar els actes que fem i els que observem en els altres tenint aquests valors com a referència. Tenint en compte això, es pot entendre que no totes les societats, cultures o comunitats comparteixen els mateixos valors, és a dir, que el que per a uns pot ser una manera correcta o favorable de fer les coses, per a altres persones pot esdevenir una cosa externa o contrària a la seva cultura o grup social, un senyal de mala educació o de manca de consideració.

És lògic pensar, doncs, que si hi ha diferències entre membres de cultures distants, també n'hi pot haver en la conducta que aquestes mateixes persones tenen quan practiquen esport.

Resulta evident que no cal anar massa lluny per veure diferències de valors entre comunitats ja que actualment vivim en un territori on coexisteixen diferents cultures, religions i ètnies. Això implica que diàriament, fins i tot quan fem esport, interactuem amb persones que apliquen una escala de valors que pot diferir significativament de la nostra. A aquesta circumstància també s'hi suma el fet que dins el nostre país també existeixen socioeconòmiques, càrregues històriques, etc., que provoquen que els membres d'aquestes comunitats particulars apliquin escales de valors que, en algun cas, poden diferir de la resta. Així doncs, es fa evident que dins la mateixa societat catalana podem trobar col·lectius que funcionen seguint unes escales de valors que poden coincidir o no, totalment o parcialment, amb la resta de grups.

Tenint en compte aquest fet, es pot considerar una classificació de valors citant el model creat per J. Trilla (1992), que divideix els valors en aquests tres grups:

- **Valors universals o compartits:** són valors que en el context social que es consideri (nació, societat, comunitat, etc.) s'accepten de manera general com a desitjables.
- **Valors no compartits i contradictoris amb els compartits (contravalors):** aquells valors que no solament no tenen una acceptació general, sinó que a més són percebuts àmpliament en el context social com a antagònics dels valors universals.
- **Valors no compartits però sense ser contravalors:** valors que, encara que no hagin estat àmpliament compartits, es consideren legítims en determinats individus o grups. Són valors que tenen una validesa consensuada, però no la universalitat.

En la nostra cultura, com també en el nostre esport, podem trobar valors universals clarament definits, per exemple, pel moviment olímpic, així com els contravalors, també clarament definits; en canvi, creiem que la dificultat a l'hora de matisar què és un valor en l'esport radica en els valors no compartits, però sense arribar a ser contravalors, allò que passarem a anomenar "valors particulars".

Pensem, doncs, en la dificultat que tenim a l'hora de jutjar un acte si considerem aquesta classificació. Podem acabar per acceptar certes pràctiques, conductes o actituds sempre que no topin frontalment amb la nostra pròpia escala de valors; però si, al contrari, allò que observem representa una incongruència, arribarà el conflicte i la consegüent resposta per part nostra.

2. VALORS ESPORTIUS

S'han pogut definir els valors en funció de les variables culturals i socials, però també cal definir aquests valors dins l'àmbit específic de l'esport.

Seguint en la línia del que s'esmentava en el punt anterior, també hi ha diferències en els valors que s'apliquen o se cerquen en les diferents disciplines esportives. És habitual considerar que la trajectòria històrica de cada esport marca la seva filosofia o manera de fer. Certs esports han estat arrelats a fets històrics d'un país o una ciutat i han marcat el seu caràcter. Això per si sol ja predisposa els practicants d'aquests esports a aplicar uns valors determinats: la comunitat que practica aquests esports, sigui on sigui que ho faci, aplica una escala de valors força similar. Com és natural, l'esport també comparteix característiques semblants, encara que no ens trobem al mateix país o continent. Així doncs, podem arribar a entendre que les persones que, per exemple, juguen a futbol, comparteixen de manera molt general alguns valors idiosincràtics d'aquest esport, siguin d'on siguin els jugadors.

Trobem una altra condició quan intentem justificar els valors que apliquem a l'esport. No tothom veu l'esport de la mateixa manera; és a dir, cada col·lectiu entén que l'esport és una eina per assolir diferents objectius: trobem persones que practiquen l'esport per gaudir d'una estona amb amics, altres per guanyar premis, altres per obtenir la valoració dels companys... En funció d'aquests objectius podem observar com la conducta dels practicants canvia davant un mateix fet, és a dir, diferents actituds i conductes obeeixen al fet d'haver aplicat valors concrets, que poden ser generats per l'entorn de l'equip o club, per l'esport que es practica o bé pels objectius que se cerquen.

Els valors poden ser en si mateixos alguna cosa que desitgem molt; per tant, això que desitgem és un objectiu, quelcom que volem assolir practicant esport. En canvi, hi ha persones que veuen els valors com a actituds i perspectives que condicionen la conducta i que són els mitjans a partir dels quals es pot arribar als objectius.

Hi ha un gran nombre d'investigadors de diferents disciplines -psicologia, sociologia i ciències de l'educació- que han desenvolupat altres models o categories de valors, com ara el que van presentar Frost i Sims (1974) a partir de les discussions tingudes amb la comunitat científica.

POSSIBLES VALORS SEGONS LA RECOPIILACIÓ DE FROST I SIMS (1974)

JUSTÍCIA I HONESTEDAT

Justícia i honestedat
Autosacrifici
Lleialtat
Respecte als altres
Respecte a les diferents cultures
Joc net
Eliminació dels prejudicis
Amistat internacional

Comportament ètic
Autocontrol
Humilitat
Perfecció en l'execució
Veritat
Intercanvi cultural
Autorealització màxima

DIMENSIÓ PSICOSOCIAL

Gaudi i diversió
Autoestima i autorespecte
Respecte als punts de vista
diferents
Respecte als adversaris
Control emocional i
autodisciplina
Joc amb els límits propis
Tolerància i paciència
Lideratge i responsabilitat

Lleialtat i integritat
Honestedat i esportivitat
Valor

Respecte a les decisions arbitrals
Determinació

Autorealització
Salut i benestar físic
Amistat, empatia i cooperació

ESPORT RECREATIU I A L'AIRE LLIURE

Ús creatiu del temps lliure
Estètica
Gaudi i satisfacció personal
Participació familiar
Evasió emocional
Participació no competitiva

Autodisciplina i autorespecte
Benestar físic i psicològic

Comunicació

Lideratge
Promoció de l'assoliment
i l'experiència

Iniciativa i originalitat
Reconeixement personal
Independència
Interessos vocacionals
Nous desafiaments constants
Assoliment personal
i autorealització
Respecte per la natura
Control emocional
i responsabilitat
Comprensió d'un mateix
i dels altres
Lleialtat al grup
Relaxació

Segons Cruz (1997) es pot considerar que el primer motiu pel qual els joves practiquen esport són els aspectes personals (intrínsecs), com és ara passar-ho bé, millorar les habilitats; en segon lloc ho fan per motius socials, com ara estar amb els/les amics/amigues o fer-ne de nous/noves, i finalment per motius del seu entorn (extrínsecs), per exemple, competir i agradar als altres.

Tot sovint es fa referència al fet que els nens i nenes practiquen esport per divertir-se, i és cert, però hi ha molts altres motius, moltes altres motivacions que justifiquen perquè decideixen fer esport.

El fet és, doncs, que no es pot obviar que l'esport porta integrada una condició: la competició. Moltes vegades els nens i nenes valoren el fet de poder-se avaluar i posar en joc les destreses apreses, comparar-se per veure els seus progressos i saber que han estat guanyadors/es.

Cal insistir, doncs, en el fet que la competició és un element més de la pràctica esportiva, i que guanyar és un valor que els nois i noies cerquen quan practiquen esport. Dit això, però, cal afegir-hi que s'ha de revisar com es duu a terme la competició i quina actitud hi mostren els adults.

3. VALORS PERSONALS

Els nois i noies que practiquen esport veuen condicionada la seva conducta en funció dels esdeveniments del seu entorn, és a dir, una gran part de les coses que fan van precedides per algun fet anterior. Posem un exemple: una nena jugant a bàsquet comet una falta i els pares i mares del seu equip protesten aixecant els braços i cridant a l'àrbitre; ella s'ho mira i continua jugant. Unes jugades més tard passa un fet semblant i la nena aixeca els braços i protesta directament a l'àrbitre la seva decisió. Possiblement en aquest exemple la conducta de la nena és explicada per l'observació que ha fet dels adults seguidors i creu que ella també pot fer el mateix. Aquest fet s'anomena aprenentatge social (Bandura) i pot explicar algunes reaccions antiesportives que els nens i nenes tenen quan practiquen esport.

Encara es pot introduir una variable més en aquesta situació, la que podria explicar i mantenir una conducta com la que veiem en aquesta nena de l'exemple, i és que ella observi que les protestes dels espectadors són abonades i reforçades per altres espectadors, i ella pensí que treu un benefici d'aquesta actitud (aprenentatge vicari). Seguint amb l'exemple, imaginem aquesta altra situació: després del partit, els pares i mares parlen fora del pavelló sobre l'actuació arbitral i un dels pares dona uns copets a l'esquena en senyal d'adhesió al pare que ha insultat l'àrbitre. Potser la nena pensarà que acaba de ser gratificada, a nivell de grup i d'equip, per haver insultat?

De la mateixa manera, podem trobar que el comportament inadequat d'un/a nen/a cerca aconseguir una conseqüència posterior, és a dir, espera que després de fer una cosa en passi una altra. Posem un altre exemple: hi ha nens i nenes que descobreixen que una actitud agressiva i amenaçadora pot condicionar els contraris i inhibir-los en determinades jugades; així doncs, manté aquesta actitud hostil durant el partit esperant, i potser comprovant, que els adversaris es mantenen cohibits i temorosos de jugar a ple rendiment.

La personalitat d'un/a nen/a és marcada per l'herència, ja ve del néixer i predisposa a observar els fets des d'una perspectiva determinada. Això fa que pugui ser una persona més tímida o extravertida, emocionalment més estable o inestable, més racional o visceral... i, per tant, la seva conducta estarà relacionada amb aquests trets. Però resulta obvi que durant el procés de desenvolupament l'infant anirà rebent la influència del seu entorn, i aquest va modulant la seva personalitat. Les experiències que es tenen van condicionant alguns trets del caràcter, refermant-los o atenuant-los. Finalment, es pot arribar a modificar allò que es fa en funció de l'objectiu que se cerca, o el que ens han dit que s'ha de cercar, i per tant actuar en

conseqüència per assolir-lo. És a dir, quan en un partit veiem que un/a nen/a n'agafa un/a altre/a per la samarreta, pot ser que sigui impulsiu i força visceral, o bé, que el club on s'entrena li ha ensenyat que aquesta pràctica és permesa; també podria explicar-se pel fet que l'han condicionat a sortir a jugar amb l'únic objectiu de guanyar, sigui com sigui.

La personalitat d'un/a nen/a condiciona els seus actes, però l'entorn pot provocar que la seva tendència a actuar d'una manera determinada es vegi alterada i acabar per fer coses que potser en un altre entorn no faria. Evidentment cal pensar que els valors actuen com a factors de protecció davant aquest fet, ja que sovint no podem controlar l'entorn d'un partit o un entrenament. Així doncs, s'ha d'intentar inculcar els valors necessaris perquè el nen o nena adopti una visió crítica d'allò que veu i en tregui una conclusió. Les conductes antiesportives es veuen condicionades per l'entorn, però també per la interpretació que en fan ells. D'altra banda, no es pot oblidar que l'entorn sempre reacciona davant la conducta dels nens i nenes.

PROTAGONISTES DE L'ESPORT DE BASE

Durant l'etapa d'iniciació esportiva i en l'anomenat esport de base, els nois i les noies comparteixen protagonisme amb altres agents, molts d'ells adults. És necessari, però, no perdre mai de vista que, tot i haver-hi altres persones implicades en el procés educatiu, els mateixos nens i nenes en són els beneficiaris i primers protagonistes, i tots els esforços s'han d'adreçar a aconseguir que aprofitin l'etapa esportiva i es formin. Els adults que els nois i noies tenen al voltant són responsables de diferents aspectes i resulta necessari saber definir el seu rol i poder actuar segons les seves funcions, sense pretendre ocupar el paper d'altres. Així doncs, podem considerar que tots els adults són responsables i s'han de centrar a representar una tasca concreta que ajudi a assolir un objectiu comú: el correcte desenvolupament dels nens i nenes que fan esport.

Quan designem els protagonistes del món esportiu de base tenim en compte tant l'entorn proper als infants com altres entorns, que, més allunyats d'ells, condicionen tanmateix, directament o indirectament, els seus objectius esportius. Considerem que els adults que es troben dins l'entorn proper dels nens són els pares (pares i mares, és clar), els entrenadors/es, els companys/es i els/les àrbitres.

Els agents protagonistes situats en l'entorn més distant dels nois i noies són els directius esportius i d'entitats, els mitjans de comunicació i els esportistes d'elit, entre d'altres. Evidentment, hi ha més col·lectius que poden arribar a influir en el món esportiu dels infants, com ara els mestres d'educació física i altres membres de les entitats -delegats, especialistes de l'esport (fisioterapeutes, psicòlegs esportius, metges, dietistes, etc.)-, però ens referim als que es troben normalment al voltant dels nens i nenes que practiquen esport en entitats i clubs esportius.

Els infants han de ser el centre de totes les mirades. Les relacions que s'estableixen en el seu entorn immediat entre els diferents col·lectius (la família, el personal tècnic encapçalat pels entrenadors/es i seguit de tots els professionals de les ciències aplicades a l'esport, companys i companyes, així com els àrbitres) condicionen la seva conducta. En funció de les dinàmiques i el clima que es creï en aquestes relacions, els esportistes adopten una determinada actitud davant les situacions esportives, i això els predisposa a actuar d'una manera o d'una altra. El comportament dels nens i nenes és el resultat dels seus trets de personalitat, el seu tarannà, les experiències prèvies, les expectatives i les observacions que fan durant tota la seva vida esportiva.

Tots hem de prendre consciència del fet que som responsables de la conducta dels infants, i que és a les nostres mans de fer que adoptin una escala de valors que els permeti avaluar cada situació des d'una posició socialment correcta i marcada per la intenció personal de millorar.

Hem de pensar que els nens i nenes que practiquen esport, una temporada darrere l'altra, creixen esportivament i personalment, i això és fruit dels aprenentatges que adquireixen de les nostres accions; així és que hem de considerar cap a quina direcció volem que creixin els més petits, ja que en funció d'aquest fet haurem d'enfocar totes les nostres forces cap a uns valors o uns altres.

PARES I MARES

Els pares i mares han de ser considerats els agents o protagonistes més determinants per al correcte desenvolupament dels qui practiquen l'esport de base. Són ells els que mantenen un vincle emocional més fort i, per tant, influeixen directament en l'estat d'ànim dels fills, els que condueixen les seves actituds i conductes. Tot i que durant les hores que els nens i nenes són a fer esport els pares no són al seu costat, el vincle afectiu pesa i condiona. Cal remarcar, però, que molt sovint els pares i mares assisteixen als entrenaments i competicions i, per tant, els fills poden veure les seves reaccions i escoltar els seus comentaris.

Resulta de vital importància que els pares i mares reconeixin les seves seves funcions i actuïn en conseqüència, ja que així podran aportar el seu gra de sorra en la construcció d'aquest projecte formatiu i educatiu. Hi pot haver altres funcions específiques si analitzem entorns esportius més concrets, però parlant en general podem considerar que el paper dels pares i mares se centra en els punts següents:

- Implicar-se correctament amb el club o equip, respectant els papers i les funcions dels altres agents protagonistes i centrant-se en la seva tasca.
- Donar suport emocional als fills, tant en els moments d'èxit com d'ensopagada.
- Aportar recursos a la logística de l'equip, és a dir, garantir l'assistència dels seus fills als entrenaments i partits (competicions), així com ajudar en els actes inclosos en la temporada.
- Informar-se sobre l'esport i les activitats dels seu fill/a; així mateix, es considera important assistir a les reunions informatives i tenir un contacte continuat amb l'entrenador/a.
- Vetllar pel màxim aprofitament de l'activitat esportiva, escollint el club o l'entitat que s'adapti millor a les necessitats del seu fill/a, tenint en compte la metodologia, l'orientació de resultats, la filosofia o el projecte educatiu.
- Actuar de model per als nens i nenes de l'equip: tot el que es diu o es fa pot ser imitat pels nens i nenes, o condicionar la seva visió d'un fet.

Fer de pares/mares pot resultar confús en moments determinats de la temporada ja que la visió dels fets està altament influenciada pel vincle emocional entre pares i fills i això fa que hagin de fer un gran esforç per actuar racionalment o, fins i tot, emmascarar determinades emocions pel bé dels nens i nenes. Això implicarà de vegades no actuar i deixar que altres persones facin la seva tasca per no provocar una intromissió entre rols.

Sempre partim del principi que cap mare o pare actua de manera premeditada per perjudicar els seus fills/filles, però hi ha situacions que porten els progenitors i altres familiars a comportar-se de manera poc esportiva, sense ser conscients de les conseqüències que això porta als petits esportistes. Així doncs, el primer pas serà sempre prendre consciència de les coses que es fan i de com s'interpreten les situacions, i així poder estar més a prop de l'autocontrol.

ENTRENADORS I ENTRENADORES

Els entrenadors i les entrenadores han de liderar el procés educatiu en l'esport de base. Són les persones que tenen les nocions tècniques i pedagògiques per assolir

els objectius formatius de manera progressiva i eficaç. Resulta, doncs, indispensable assumir la responsabilitat que aquest rol implica i formar-se en conseqüència, tant en aspectes tècnics i tàctics com pedagògics, per desenvolupar un paper del tot òptim.

No hem de prendre mai a la lleugera el rol d'un/a entrenador/a, ja que molt sovint els nens i nenes arriben a idolatrar-los imitant el seu model o absorbint els valors que desprèn la seva conducta. Tan important resulta obtenir un títol reconegut per qualsevol de les entitats competents en les diferents matèries com reciclar-se amb les innumbrables accions formatives i informatives que es convoquen arreu durant una temporada.

La influència que un/a entrenador/a exerceix sobre els petits esportistes és molt alta i hem de prendre aquest fet com el més important a l'hora de definir el nostre rol com a entrenadors/es.

A grans trets podem considerar que el paper d'un/a entrenador/a el defineixen les següents funcions:

- Transmetre les nocions tècniques, tàctiques i estratègiques del seu esport
- Educar en valors que resultin transferibles als altres entorns de l'infant/jove
- Transmetre als pares i mares el paper i les funcions de l'esport infantil
- Liderar i fer legítim el seu paper, amb determinació però mai amb autoritarisme

Tant els pares i mares com els/les entrenadors/es són els més propers als infants i, per tant, els que influeixen de manera més determinant en les seves conductes, actituds, valors i creences. Això implica que cadascú, des de la seva posició, ha d'actuar i centrar-se en unes fites comunes.

Un equip és un grup de persones que busquen un objectiu comú, i que tot el que fan aporta beneficis per aconseguir-ho. El primer pas és que pares/mares i entrenadors/es consensuin quins objectius persegueixen, què volen de l'esport i què pretenen que l'esport doni als seus fills i filles. Només així s'actuarà com un veritable equip i tothom adoptarà la millor actitud per assolir-ho. No s'ha de perdre mai de vista que es tracta d'esport de nens/es i per a nens/es; per tant els objectius sempre s'han de considerar en funció dels nens/es i no pas dels adults. Cal que considerin indispensable el treball cooperatiu respecte a l'esport dels nens/es, i entendre que els pares i mares necessiten els entrenadors/es i a la inversa.

ÀRBITRES

Els/les àrbitres són els representants del reglament i les normes dins el terreny de joc o la pista. Ningú més que ells no ha de decidir i pronunciar-se sobre una situació esportiva. Cal que tant els mateixos àrbitres com la resta de col·lectius acceptin aquest rol i no el qüestionin constantment, ja que en cas contrari es fa difícil el correcte desenvolupament de les competicions.

Tradicionalment es considera que un/a àrbitre esportiu ha de valorar si hi ha una transgressió del reglament i sancionar el/la jugador/a que la comet. Però quan parlem de nens i nenes que practiquen esport, és bo ampliar el rol dels àrbitres, per procurar que acabin facilitant una tasca formativa envers el reglament, i també que puguin disposar de les eines pedagògiques necessàries per transmetre bé els seves decisions als infants i establir mesures útils per fer-los conscients dels canvis d'actitud que han d'adoptar en un terreny de joc per comportar-se més esportivament i seguint el reglament. Així doncs, podem considerar que les funcions d'un/a àrbitre de base són:

- Aplicar el reglament amb neutralitat i justícia
- Explicar els motius de les decisions arbitrals, perquè els nens i nenes puguin evitar actuar de la mateixa manera
- Fer complir el reglament i vetllar perquè els jugadors/es, entrenadors/es i espectadors/es en facin una interpretació correcta
- Fer de mediador/a en els possibles conflictes que es puguin produir entre jugadors/es
- Actuar com a model coherent davant els nens i nenes i altres col·lectius

Fer d'àrbitre no és fàcil. La màxima dificultat és poder decidir amb objectivitat i ràpidament, sense deixar-se condicionar per aspectes externs o interns. La persona que arbitra és coneixedora de les conseqüències de les noves decisions i del que poden generar en els jugadors/es, familiars i entrenadors/es; malgrat això ha de valorar una acció i pronunciar-s'hi sense sentir-se condicionat per l'ambient.

Actualment quan parlem de l'àrbitre de base ho fem pensant en un model de pedagogia del reglament, segons el qual s'han de retardar les sancions i deixar un temps prudencial per veure com els nens i nenes integren les normes en una competició o un partit.

Un/a àrbitre ha de saber-se aïllar dels aspectes personals (idees, imatges, pensaments) que el poden distreure o afectar-ne el rendiment. No sempre resulta fàcil per a una persona continuar la tasca arbitral quan pensa que ha pogut cometre un error, o quan se sent insegur del que fa.

La figura de l'àrbitre és imprescindible per a l'esport de base i, sobretot, en la competició, entenent que forma part de l'entorn més proper del nen/a quan practica esport.

BIBLIOGRAFIA

- *L'Educació en Valors a Través de l'Esport*. Recursos per als diferents agents esportius. Col·lecció_Estudis. Sèrie_Esports, 1. Diputació de Barcelona. Autor: Pere Alastrué Pozo. Febrer 2011.
- *L'Orientació Educativa en la Gestió de les Entitats Esportives*. Autor: Rossend. Cooperativa 70.

FUNDACIÓ UNIÓ ESPORTIVA VIC

Oficines de la Fundació UE Vic

Estadi Hipòlit Planès

Avinguda Olímpica, s/n

info@fundaciouevic.cat

www.fundaciouevic.cat

#SomUEVic